

BOGANMELDELSE

Finn Gad: GRØNLANDS HISTORIE I. INDTIL 1700

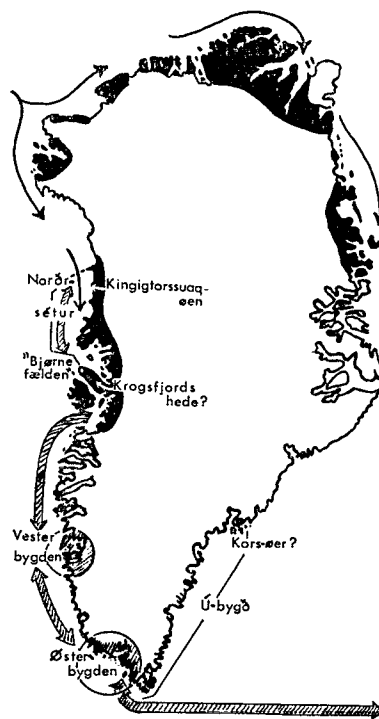
Arnold Busck 1967, hft. kr. 83,60 inkl. moms, indb. kr. 97,35 inkl. moms.

Lektor Finn Gad har tidligere udgivet en oversigt over Grønlands Historie, væsentligst som en gennemgang af kolonihistorien. I de senere år har lektor Gad arbejdet med en omfattende og på grundige kildestudier baseret fremstilling af »Grønlands Historie«; gennem lejlighedsvis specialafhandlinger i tidsskriftet »Grønland« har man i glimt kunnet følge forskerens vej, men først nu foreligger det egentlige resultat: 1. bind af ialt 3 ventede, spændende over tiden indtil 1700 og med næsten 400 siders tekst.

Det er et stort savn, der hermed er afhjulpet. Gad har gjort et meget stort og fortjenstfuldt arbejde og derigennem skabt den første grundige og omfattende fremstilling af dette vort arktiske smertensbarns historie gennem tiderne. Det er tydeligt, at Gad har været dybt nede i stoffet, at kildematerialet er blevet endevendt helt forfra, og at det i flere tilfælde er blevet tolket på en ny og udbyttegivende måde.

Historiefremstillinger kan nok deles i 3 kategorier: Før det første den fortællende, folkeligt oplysende letløbende slags. For det andet den direkte kildefunderede faktisk refererende og endelig for det tredje en mere poetisk engageret form. Finn Gads giver sig ikke ud for at være det første og er det ej heller. Det er anden kategori, der er tale om, og stort set holdes formen, men det hænder gang på gang, at forfatteren henfalder til poetiske og følelsesbetonede sprogformer, og det føles faktisk som stilbrud.

Sproget er iøvrigt ingenlunde almindeligt. Forfatteren lægger tydeligt vægt på at distancere sig fra det banale og ordinære fagsprog og skabe sig sine egne originale vendinger. Det lykkes tit og

Neo-eskimoernes udbredelse 900–ca. 1200, angivet ved sort masse, og den samtidige norrøne bosættelse, skraveret, samt enkelte norrøne stednavne og fundsteder, Norðrsétur og rejseruterne (skraverede pile). (Delvis efter Nationalmuseets udstillingskort).

med en vis effekt – til andre tider slet ikke. Hovedindtrykket af den sproglige fremstilling er, at den er tung og langsomt fremskridende, – ikke uden sammenhæng med stoffets karakter, men måske nok mere end nødvendigt.

Der er tydelig hensyntagen til grønlandske udtryk og vendinger og respekt for den særlige grønlandske retskrivning. Det er al ære værd, men det kan blive for meget. Staver man grønlandsk, må det være korrekt – det vil f. eks. støde ethvert grønlandsk øje at se angákoq stavet konsekvent som angákóq bogen igennem. Det bliver det ikke mere grønlandsk af. Og det virker højst besynderligt at se Sarqaaq-folket benævnt Sarqarmiutórtut som en særlig grønlandsk benævnelse for dem, et udtryk, der vil give enhver grønlænder associationer i retning af ordensprydte personer. Man kunne nok have lyst at spørge Gad, hvor denne benævnelse er i brug eller om det er en privat autoriseret nyskabelse. Fra gammel tid findes der naturligvis ingen grønlandsk betegnelse for disse folk, medmindre den skjuler sig i nogle af de traditionelle indlandsfolk (igaligdlit f. eks.??). Endnu mere inkonsekvent bliver det, når Dorset-folket, hvor man vitterligt kunne anvende et ægte grønlandsk navn som tunit eller torngit, lige så konsekvent benævnes: Dorsetkulturens bærere. Der er måske højere principper bag, men de er ikke umiddelbart gennemskuelige.

Det foreliggende bind behandler tidsrummet fra de første menneskers indvandring i landet til Hans Egedes tidsalder og hvalfangertidens kulmination. Dermed er bogens hovedafsnit givet: Oldtiden med stenalderfolkene indtil 1000 efter Kr., nordbotiden 500 år, kysteskimoernes indvandring og kultur, opdagertidens Grønland fra 15–1700 med ikke mindst relationerne til Europa trukket frem. Man kan ikke frigøre sig for en stærk fornemmelse af, at forfatteren ikke har gjort ret og skel overfor de forskellige afsnit. Enkelte synes at have været nødvendige onder, som ingenlunde har haft hans hjerte, mens andre tydeligt har været omfattet af et levende engagement og er afleveret i et tilsvarende oplagt og inspireret sprog. Det giver en hel del ujævnhed over helheden, og det virker selvfølgelig særligt uheldigt på en anmelder, der måske uheldigvis forholder sig omvendt til de samme afsnit.

Afsnittet om de ældste tider, om oldtidsfolkene, som under benævnelserne Sarqaaq- og Dorsetfolk befolkede Grønlands kyster fra 2500 før til 1000 efter Kristus, er afgang af de svagere. Det er i sig selv et svært stof at fremstille med de mange forskellige kulturer til forskellige tider på forskellige lokaliteter. Det lykkes ikke Gad at sprede tågerne. Fremstillingen er opremsende uden pædagogisk overblik og sammenfatning, og det bliver ikke bedre af direkte vildledende tids-

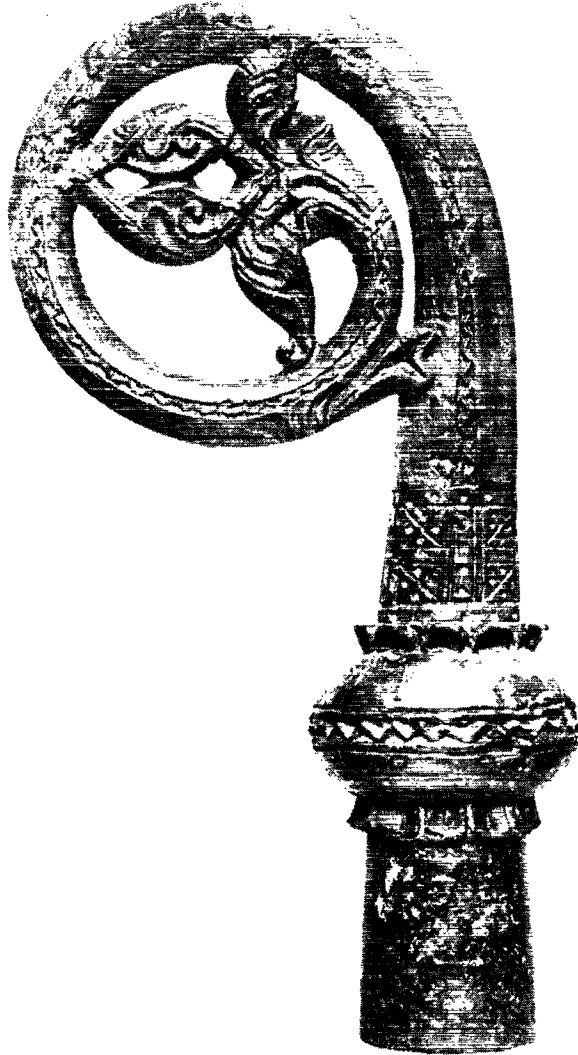
angivelser eller sammenblanding af de fagarkæologiske udtryk. Når f. eks. Dorsetkulturen fra det nordlige Vestgrønland ca. 700–900 e. v. t. på side 29 angives at være et par århundreder senere end den Dorsetkultur, som blev fundet i Independencefjorden o. 1000 f. v. t., kan det kun forvirre den i forvejen betyngede læser. Efter livlig jongleren med udtryk som palæoeskimoer, palæolitisk og mesolitisk fra side 13 til 23, står læseren til sidst og ved virkelig ikke, om disse palæoeskimoer var mesolitiske som angivet side 20 eller palæolitiske som angivet side 19.

Andre begreber kunne også være klaret bedre ud. Det må trækkes op, at Independence-kulturerne hver for sig klart er knyttet til et af de to store kulturkomplekser Sarqaaq og Dorset. Og det burde også klarere være oplyst, at når forfatteren rask væk kalder alle disse oldtidskulturer eskimoiske, så siger dette netop kun noget om selve kulturmønstrets art, nemlig det arktiske jægersamfund. Det siger intet om, om disse menneskers racemæssigt og sprogligt har været eskimoer – de kan meget vel have været indianere eller andet.

Også billedforklaringerne i dette afsnit er vildledende. På planche II, som viser de forskellige kulturlag i en udgravning, er der byttet om på Dorsetlaget og et sterilt sandlag. På planche III angives 2 rækker stikler øverst. Der er kun en række. 2. række er ikke stikler, men de små afslag, som fremkommer, når en stikkel fremstilles. Også på planche V angives en række stikler for meget, hvis det overhovedet er stikler.

Og endelig et rent metodisk hjertesuk: Når man skriver et folks historie fra en forhistorisk tid uden skrevne kilder, vil en traditionel faghistoriker stort set være henvist til arkæologien, der jo ifølge sagens natur kun kan berette lidet om menneskene. Af andre mulige kilder findes kun eventuelle sagn hos den pågældende befolkning, behæftet med helt afgørende mangler som historiekilder. Men må det alligevel ikke være en pligt for historikeren i sådanne tilfælde at udnytte dette sagnstof til de yderste grænser af det fagligt forsvarlige? Og forråder man ikke netop det grønlandske aspekt i Grønlands Historie, hvis man baserer den næsten 100 % på europæiske videnskabelige udgravninger og undersøgelser? Der findes en righoldig sagntradition om Dorsetfolkene overalt i Grønland, ikke mindst i Østgrønland, hvor de kaldes timersit. Gad har praktisk talt ikke udnyttet denne enestående mulighed for at få et vidnesbyrd fra grønlænderne selv om fortidens mennesker i landet. Det var så me-

*En af nordboarkæologernes
klenodier:
hovedet af bispestaven
ved Gardar.
Fot.: Nationalmuseet.*

get mindre risikabelt, som der rent faktisk synes at være ganske god overensstemmelse mellem arkæologien og sagnene, hvilket naturligvis bestyrker disse sidstes troværdighed.

Man synes også nok, det burde være oplyst, at vi muligvis stadig har Dorsetfolkene lyslevende imellem os i østgrønlanderne, som formentlig er

resultat af en blanding mellem de oprindelige Dorsetfolk og de indvandrede kysteskimoer.

Rent oversigtsmæssigt savnes stærkt markerede afsnit, hvor man i teksten springer 500–1000 år over og går til en helt ny bosættelse af en helt ny stamme i landet, f. eks. side 25 og 36.

Der kommer en helt anden tone over bogen

i det følgende og meget store afsnit om nordboerne. Det er tydeligt, at forfatteren her ikke blot metodisk er på hjemmebane: Skrevne kilder, – men at stoffet også fængsler langt mere. Der bliver her virkelig tale om en dybtgående og sagkyndig behandling – om selvstændig og original forskning. Resultatet er en del helt nye oplysninger eller teorier. Eksempelvis kan blot nævnes et nyt syn på grønlænderenes overgang til den norske krone i 1261: Det skete på norsk og ikke grønlandsk initiativ. Eller et alvorligt spørgsmålstegn ved den hidtidige datering af runestenen fra Kingigtorsuaq, som rokker ved det traditionelle bevis for en overvintring deroppe.

Det kan næppe undre, at forfatteren let forledes til at fordybe sig mere end måske helt rimeligt netop i nordbostoffet. Det fylder meget, og dér er en hel del vejen kilder mod hinanden o. l., men til gengæld får man altså besked. Man kommer ikke løsningen på de afgørende gåder nærmere: Årsagen til nordboernes undergang f. eks., men man bliver godt orienteret om mulighederne. Blandt de mange slutninger er der også nogle, der synes dristige, men det behøver ikke at være nogen udyd. Derimod virker det ikke helt up to date, når Gad på side 189 gengiver Nørlunds traditionelle billede af skeletterne fra Herjolfnæs uden samtidig at gøre opmærksom på de nyere undersøgelser af skeletterne, som kommer til helt andre resultater og i virkeligheden afliver forestillingen om en degeneret og vanskabt slægt. Gad har sine egne modifikationer af principiel art overfor denne forestilling, men de nævnte undersøgelser, som f. eks. er nævnt i Knud Kroghs nys udsendte bog om nordboerne, kunne nok have været taget med.

Det går forfatteren nær til hjerte at tage afsked med nordboerne. Helt de samme højder når han ikke op på igen, men der bliver givet en grundig og instruktiv skildring af landets nye indbyggere, kysteskimoerne, de nuværende grønlænderes stamfædre. Og vi får også en udtømmende gennemgang af de talløse nordiske og europæiske forsøg på at knytte de tabte forbindelser gennem det 16. og 17. århundrede. Her er det igen de skrevne kilder, der taler; der er mange, og det hele kan måske nok få en noget remsende karakter, men stoffets karakter gør dette næsten uundgåeligt. Som dansk følger man med bekymring, hvordan gentagne nordiske forsøg på at besejle det gamle område mislykkes, mens fremmede opdagere, fiskere og hvalfangere i stigende tal færdes hjemmevant ved Grønlands kyster.

I europæisk historieskrivning har man i generationer diskuteret, om den egentlige historie burde omhandle de dramatiske hændelser eller den kulturelle, økonomiske og tekniske udvikling. Grønlændernes historie i de her omhandlede århundreder kan næsten kun blive en etnografisk og kulturel gennemgang, baseret på arkæologi og samtidige uforståede europæiske beskrivelser. De enkelte mennesker, deres handlinger og tanker, unddrager sig vores viden. Derved bliver historien naturligvis meget udramatisk og i en forstand kedelig. Det kan ingen bebrejdes.

Der er derimod et kapitel i Grønlands historie, som i hvert fald kan tangere det virkelige spændende, men som endnu ikke er skrevet: Forholdet mellem kystgrønlænderne ude i skærgårdene og fjordfolkene dybt inde under isen. Var det folk af samme stamme, eller har skellet mellem dem været dybere end som så. Den dag idag kan der være næsten palæo-eskimoisk præg over renjægerne fra de indre fjordegne. Det er et meget vanskeligt spørgsmål og er ikke berørt i den foreliggende historie. Illustrationerne er gennemgående de gode gamle kendinge og kan ikke kaldes ophidsende.

Bøgen er forsynet med et omfattende apparatur: Noter og henvisninger, en fyldig litteraturliste, person-, sted- og sagregister, som gør den meget anvendelig som opslagsbog.

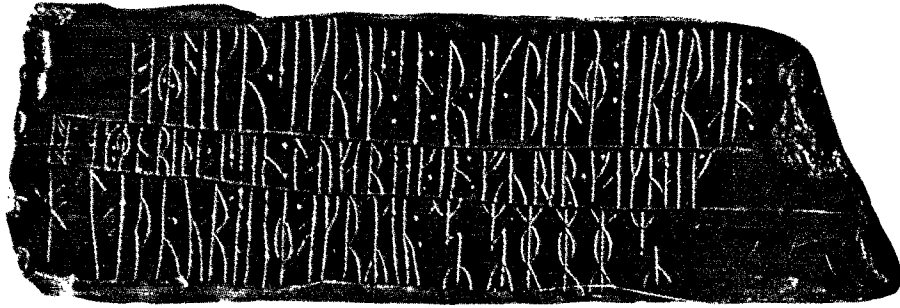
Den har en del skønhedsfejl, som hører med i bedømmelsen:

For det første er der en del småunøjagtigheder, specielt indenfor visse felter som f. eks. dyreverdenen. Renen er ikke forsvundet fra Nûgssuaq – den er der endnu (side 21), og der fanges stadig hvalrosser fra Holsteinsborg i vestisen (side 108), og de har tidligere været fanget så langt syd på som Godthåb (side 328).

For det andet er der for mange steder, hvor sætningerne går i stykker, og man står tilbage med en uforløst indledningsbisætning, som aldrig får lov at blive sluttet af. Det må vel fortolkes som for stor travlhed, men det virker noget nonchalant, når der intones med »dels« og straks efter flot sættes punktum uden at noget andet »dels« kan fuldføre konstruktionen. (Side 337 og 14).

Og så er der alt for mange deciderede trykfejl i visse af afsnittene. Det er synd, når der ellers er tale om en flot og smuk og gedigen bog.

Det er der nemlig, og det er ikke blot i det ydre. Trods alt, hvad her er kritiseret, foreligger der en værdifuld og længe savnet, en solid og grundig

Runestenen fra Kingigtorsuaq (Nat. mus.).

behandling af et emne, som må interessere mange mennesker. Den er måske ikke fornøjelselæsning, men den må være et selvfølgeligt tilbehør på alle skoler og biblioteker, i enhver håndbogssamling.

Og så venter man spændt på fortsættelsen: Hans Egede og den første kolonisation. Det er stof, der som nordbotiden har Finn Gads store interesse. Vi har set, at det giver bonus.

Mads Lidegaard.